տակն Զենոնի՝ հերքեն զԲաղկեդոնի ժողովն, իբրու այն՝ զի ընկալեալ իցէ զգիրս Թէոդոսի Մոմսուեստացւոյ, կամ զաղանդն իսկ Յուլիանեայ, զորմէ տես ի հատորն ժողովոց Գլ. 11:

Զաղանդն Յուլիանեայ Եղիկառնացւոյ սկսաւ արծարծել և Սևերիանոս եպիսկոպոս Եփեսոսի ի սկզբան թուականութեան Հայոց յամի Տեառն 552. որ անչարչարելի ասէր զմարմինն Քրիստոսի և առ աչօք համարէր լինել զամենայն մարդկային կիրս և զչարչարանս Փրկչին, և զայս մոլորութիւն սփռեաց ի ձեռն եպիսկոպոսաց մինչև ի սահմանս Հայաստանեայց. (Յովհ. Եսորի, եպիսկոպոս Եսիոյ՝ ժամանակակից նորին):

Եւ յԼ Մովսէս Կաթողիկոսն իմացեալ իսկ և իսկ ետ արտաքսել զաղանդաւորսն ի հովանոց վեհականին իւրոյ և զոք ոչ եթող յարել ի նորին վարդապետութիւն. զոր յետոյ դատապարտեաց ժողովով Յովհ. Իմաստասէր:

ՅՕԴ. ԺԴ.

Նեստորական Հայք ոմանք՝ որք և զգիրս ինչ Թարգմանեն յԱսորւոց ի Հայ:

(Ամի Տեառն 530): Յաւուրս Կիւրիոնի Կաթողիկոսին Վրաց, որ կալաւ զաթոռ նոցա ի վաներեցութենէ Մայր Եկեղեցւոյ կաթողիկոսարանին Հայոց և ի քորեպիսկոպոսութենէ Արարատայ, էին ի կողմանս նորին բազում Նեստորականք ի Խուժիկ ազգէ, որք զարհամարհանս կրելով ի նոցունց վասն բանի հաւատոյ՝ դարձան կեղծաւորութեամբ ի մոլորութենէ իւրեանց. բայց որոց և Կիւրիոնն չե-գիտելով զստութիւն դարձի նոցին, ընդունի զնոսա ի հաղորդութիւն եկեղեցւոյ: Եւ յԼ Մովսէս Կաթողիկոս լուեալ զայն՝ գրէ մեղադրութիւն առ Կիւրիոն իբր այն թէ՝ զնեստորականսն հաղորդեաց ի հաւատս ուղղափառ եկեղեցւոյ. և նորա վերստին ստուգեալ զստութեամբ դարձն նոցա, նզովեաց հերքեաց զնոսա յեկեղեցւոյ յիւրմէ: (Թուղթ Կիւրիոնի և Աբրահամ Կաթողիկոսի):

(Շարունակելի)

ԱԲԵԼ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՑԵԱԼՆ.

(Շարունակութիւն)

Յկէն երեքտասաներորդ դարու՝ պատմականութիւնն բաւական միջոցներ չըտար ի Կիլիկիոյ յաձախելոյ և Հայոց հոգևոր և մարմնաւոր Գեօթից հետ յարաբերութիւնները հաստատելոյ համար:

Հայոց Կաթողիկոսունք և Թագաւորք՝ քաղաքական երկիւղներ կրելով՝ մանաւանդ՝ ըստ ներելոյ հանգամանաց ժամանակին՝ պապերու հզօր ազդեցութենէ ակնածելով՝ կջանային ըստ արտաքնոյն սիրալիր յարաբերութիւն ունենալ պապերու՝ և նոքին կրօնական հըպատակութեան ներքև գտնուած քաղաքական իշխանաւորաց հետ, որպէս զի ապահով մնան Յունական մեքենայութիւններէն և Յունական թելադրութեամբք գրգռուած ապստամբութիւն և յարձակումներէ:

Սակայն պատմականութիւնն հաստահե-աէ յաջողեցաւ պատրել մեր Կաթողի-

կոսունքը և Թագաւորքը՝ կրօնական ուղղափառութեան նախանձախնդրութեան պատրուակին ներքև ծպտեալ, և այլ ևս չբաւականանալով իւր պաշտօնէից միջոցներով ներգործելէ՝ գրական ասպարէզը ձեռք առաւ և Բարձրբերդացի Կոստանդին Կաթողիկոսի իշխանութեան միջոցներում մի գիր գրեց ինչ ինչ փոփոխութիւնք և նոր առաջարկութիւնք ծրագրելով :

Ամենուստեք վտանգը շրջապատած լինելով՝ թէպէտ պապականութեան բուն նպատակը քաջ գիտէին և երբեմն փորձ փորձած էին վճռական ընթացք բռնել և արտաքսել զպապականութիւնն ի Կիլիկիայէ, բայց և այնպէս ի տկարութենէ ստիպեալ՝ Կոստանդին Հայրապետ և Հեթում Արքայ գուն գործեցին մի թեթև զիջումն անել, և այս նպատակով էր՝ որ մի Ազգային—Եկեղեցական ժողովք հրաւիրեցին ի 1243 Թուականին, յորում իբր ի բարեկարգութիւն Եկեղեցւոյ և Ազգի՝ տասն և հինգ կանոն հաստատեցին. տասներորդ կանոնն էր ամէն տեղ դպրատա-րանց—նեան վերայ մեծ խնամք տանել և առաջնորդներ կարգել. և նոցա վերայ աւելի ևս հսկել. իսկ քսանևհինգերորդ՝ վերջին կանոնին մէջ յաւելուցին ի պապէն առաջարկուածն՝ այս ինքն՝ հիւանդաց վերայ իւղով վերջին օծման խորհուրդ կատարել : Սակայն այս վերջին կանոն միայն գրական դարձաւ և ոչ գործական եղաւ, վասն զի Եկեղեցին և Ազգն երբէք ընդունած չէր և գործել պիտի չընդունէր, զոր քաջ գիտնալով Կոստանդին Հայրապետ՝ վերյիշեալ ժողովքը արձակելէն երեք տարի յետոյ՝ իւր քաղաքակից և ի ժամանակին նշանաւոր եղած Վարդան Վարդապետ Բարձրբերդացւոյ ձեռամբ և յատուկ Կոնդակով՝ իբր ի ցոյց *)՝ ամեն տեղ կամեցաւ գործադրել տալ ժողովոյ սահմանադրութիւնքը, թէպէտ վերջին օծման կանոնը և ոչ մի տեղ գործադրուեցաւ և ոչ գործադրելոյ համար նախանձախնդրութիւն երևեցաւ Հայրապետի կողմանէ՝ ինչպէս որ Վարդան Վարդապետի պատմագրութեան մէջ ևս թեթև և սառըն կերպով արձանագրուած է այս խնդիր։ Իսկ Հոգւոյն սրբոյ ելման վարդապետութեան համար բացառական պատասխանը տալով առ պապականութիւնն՝ այդ խնդիրը ապարդիւն թողին։ — Մանաւանդ այն ժամանակէն յետոյ՝ թշնամեաց յարձակմանց յաճախակի վտանգաւորութիւններէն և աւերմունքներէն Հայաստան բաւական տագնապի մէջ էր, և Հեթում թագաւոր կջանայր Թաթարաց խանից հետ բարեկամութիւն կապել և երկիրը ապահովել ընդ դէմ Եգիպտական ամիրայից և ասպատակութեանց, որոց երեսէն խաչակիր լատինական զօրքն ևս բաւական տագնապ կրկրէին, և Կղեմէս Դ. պապն՝ պապականութեան միւս նպատակը մոռացման տալով իւր խաչակիր բանակին պաշտպանութեան համար յորդորական գրեց առ Հեթում՝ մինչև առ նա ինքն

(*) Նկատելով Կոստանդին Բարձրբերդցի Հայրապետի ի պայծառութիւն և ի բարեկարգութիւն Ազգի և Եկեղեցւոյ Հայաստանեայց արած անկեղծ և եռանդուն ջանքերը և անխոնջ աշխատութիւնքը, վերջին օծման համար բռնած ընթացքը ինքնին կը հասկացուի՝ որ ի ցոյց էին Պապերու վնասակար և վտանգաբեր ազդեցութենէն ապահով մնալոյ հնարաւոր խորհրդով.

պաշտպանութեան կըկարօտէր և Նուբարեան քանիցս խաչակրութիւնը զինուորող պապութեան հետ յարաբերութիւն անելոյն համար ևս դրացի այլազան իշխանաց կամ կածը շարժեց և բաւական վնաս և հարուած կրեց, որ և առիթ տուաւ միանգամայն Հայոց թագաւորութիւնը խափանելոյ, որպէս զի խաչակիրք և արևմտեան պետութիւնք յարևելս օջակից և պաշտպան չունենան և նոցա ոտքը արևելքէն կտրուի։ Այսպիսի խորհրդոց մէջ Յոյնք ևս մեծ դեր խաղացին՝ թէպէտ ի վերջոյ ինքեանք ևս արժանաւոր փոխարինութիւնը ստացան և վայելեցին։ — Գուբն զոր փորեաց և պեղեաց յունական կայսերութիւնն՝ ի նոյն անկաւ և ինքըն ի խորխորատ։

Ինչ և իցէ. լինելիքն եղաւ, միայն թէ անցելոյն դէպքերէն գոնէ փորձ և խրատ քաղել զուն գործեմք։

Այս միջոցներում (1267 Փ. Թ) առ Աստուած փոխեցաւ Կոստանդին Հայրապետ, և ի վերջոյ՝ ի յաջորդութիւն Կաթուղիկոսութեան Հայաստանեայց ընտրեցաւ Յակոբ Ա. Կլայեցի՝ Գիտնական կոչեցեալն։

(Շարունակելի).

ՎԱՀՐԱՄ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՄԱՆԿՈՒՆԻ.

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ
ԵՐՋԱՆԿԱՅԻՇԱՏԱԿ ՂՈՒԿԱՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՎԵՐԱՅ.

Արարատ բարեհրատէր ամսագրոյ այս 1875 տարւոյս անցեալ Փետրվարի Ամսատետրակի էջ 63, Երջանկայիշատակ Ղուկաս Կաթուղիկոսի վերայ գրուած գեղեցիկ դատաքննութեան մէջ ի Ծանօթ. 1. հանդիպեցայ մի խնդրոյ, որով սրաբիր և նրբամիտ բարեկամն մեր գիտնական Եզոյ Գալուստ Շերմազանեան՝ հատուածի հեղինակին կհարցանէ, թէ "Ուստի՞ է արդեօք առած ծերունի Գաբրիել Պատկանեանն, որ Արշալոյս Արարատեան անդրանիկ օրագրի 999 համարի իւր յօդուածումն կասէ, թէ Սրբազան Ներսէս Աշտարակեցին է առած վարդապետական աստիճանն, այն ինչ Եփրեմ Վեհափառ Կաթուղիկոսի՝ ցուցակ պաշտօնավարութեան Ներսիսի Սրբազան Արհեւոյ կոչեցեալ Կոնդակի մէջ՝ որ առ նախարարն Զ. Գործոց կընեազ Գօլիցին գրեալ՝ կյիշուի, թէ նա այն աստիճանն առել է 1794, Փետր. 24, ի Զմիւռնիա ի Դանիէլ Արքեպիսկոպոսէ Առաջնորդէ տեղւոյն,,։

Բան զայս երկու տարի և քանի ամիս առաջ ինձ դէպ եղև ստանալ ի Գ. Կարապետ Յարութիւնեանէ Եղեանց և ընթեռնուլ այն Մուրատեանց Մ. Վարդապետէն յօրինեալ Պատմութիւն Հայաստանեայց սուրբ Եկեղեցւոյ կոչեցեալ գիրքն, և տեսանել նորա մէջ այդ հանգուցեալ Ղուկաս Կաթուղիկոսի վերայ զրպարտութիւնն. բայց որովհետև նորա գրողն մաքուր պարզմտութեամբ էր գրել՝ առանց իրիք խարդախութեան, խնայեցի նորա երիտասարդական հասակին և լռեցի, որովհետև նորա այն աշխատութիւնն ընդհանրապէս ինձ յոյժ հաճելի էր երեւել։ Այն ևս բաւական էր, եթէ Սրբազն Ներսէս Կաթուղիկոսն լսած, և նորա կենսագրութեան մէջ պատմած անց-